

Бурак Марія Василівна,
*науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів
слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

«Держава - це акціонерне товариство для спільного захисту і
взаємодопомоги» (Г. Спенсер)

Стаття 2 Конституції встановлює, що суверенітет України розповсюджується на всю її територію. Територія України в межах існуючих кордонів є цілісною і недоторканою. Відповідно до ст. 17 Конституції захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної й інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [1]. Одним із засобів такого захисту виступає кримінально-правова охорона. У зв'язку з військовими подіями на Сході країни та анексією Автономної Республіки Крим, 19 червня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон № 1533-УП «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму», а саме, Кримінальний кодекс України доповнено ст. 110-2 КК України (Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України) [2, с. 1125].

Тому в Кримінальному кодексі України статті про відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України у політичній сфері подані в першому розділі Особливої частини, до яких відносять: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України); посягання на територіальну цілісність

і недоторканність України (ст. 110 КК України); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) [3].

Родовим об'єктом злочинів, передбачених у цьому розділі, є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України: її конституційного ладу, суверенітету, територіальної недоторканності, обороноздатності. Іншими словами, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави.

Основним безпосереднім об'єктом кожного окремого злочину є національна безпека у політичній сфері. Злочин, передбачений ст. 112 КК України, має, крім того, додатковий об'єкт - життя людини.

З об'єктивної сторони розглядувані злочини характеризуються переважно суспільно небезпечними діями. При цьому законодавець конструює більшість з них як злочини з формальним складом, тому вони вважаються закінченими з моменту здійснення самого діяння, незалежно від настання фактичної шкоди основам національної безпеки України (наприклад, фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України). Деякі з цих злочинів конструюються як усічені склади - момент їх закінчення переноситься на попередні стадії здійснення злочину - готування чи замах. Так, наприклад, змова про вчинення злочину, передбаченого ст. 109 КК України (готування), розглядається як закінчений злочин; посягання на життя державного чи громадського діяча, відповідно до ст. 112 КК України вважається закінченим фактично з моменту замаху на вбивство.

Висока небезпека цих злочинів виражається і в їх суб'єктивних ознаках. Досліджувані злочини здійснюються умисно і, як правило, з прямим умислом, за якого особа бажає заподіяти шкоду основам національної безпеки України у політичній сфері. Характерною є і мета - заподіяння шкоди цьому об'єкту: особа діє з метою зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, заподіяння шкоди суверенітету, обороноздатності України, зміни її території, ослабленню держави, фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, встановленого Конституцією України.

Мотиви злочинів проти основ національної безпеки України не є обов'язковими ознаками цих злочинів. Вони можуть бути різними і мають кримінально-правове значення переважно як обставини, які пом'якшують чи обтяжують покарання (статті 66 і 67 КК України). Винятком є злочин, передбачений ст. 112 КК України: мотивом посягання на життя державного

чи громадського діяча є бажання припинити діяльність певної особи як державного чи громадського діяча або помста за таку діяльність.

Суб'єктами злочинів проти основ національної безпеки України можуть бути осудні особи, які досягли 16-річного віку (суб'єктом злочину, передбаченого ст. 112 КК України, - 14-річного).

Кваліфікуючою ознакою злочинів, передбачених статтями 109 і 110 КК України, є вчинення їх спеціальним суб'єктом - представником влади; статті 110-2 КК України - є вчинення цього злочину: повторно, з корисливих мотивів, за попередньою змовою групою осіб, у великому розмірі або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди.

Особливо кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого статтею 1102 КК України є вчинення злочину: організованою групою, фінансування в особливо великому розмірі, а також заподіяння інших тяжких наслідків.

Варто зазначити, що специфічною відзнакою злочинів проти основ національної безпеки України є те, що вони не мають суміжних адміністративних правопорушень.

Переважає більшість цих злочинів, як уже зауважувалось, є тяжкими й особливо тяжкими, а тому відповідно до ст. 3 Закону України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 6 травня 2014 року N 1246-VII, застосування амністії до осіб, засуджених за їх вчинення (а саме за вчинення особливо небезпечних злочинів проти основ національної безпеки України) не допускається [4].

Спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого статтею 110-2 КК України може застосовуватися до будь-якої особи, за винятком керівника злочинної організації, яка вчинила злочин, передбачений цією статтею і в діях якої відступний склад іншого злочину. Умовами звільнення є вчинення хоча б однієї із таких дій: а) добровільне повідомлення про те, що сталося правоохоронному органу, службова особа якого уповноважена повідомляти про підозру особі яка вчинила фінансування; б) інше сприяння припиненню діяльності із фінансування чи діяльності із зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України або зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; в) запобігання злочину, вчинення якого фінансувала особа. При цьому вчинення однієї із цих дій обов'язково повинно передувати повідомленню особи про підозру у вчиненні цього злочину.

Подальший розвиток відповідальності за злочини проти основ національної безпеки відбувається відповідно до суспільних процесів, які мають місце у державі. Нові кримінально-правові норми спрямовані на активізацію діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, юридичних та фізичних осіб, щодо захисту основ конституційного устрою, прав та свобод

людини і громадянина, забезпечення цілісності та національної безпеки держави, виявлення та ліквідації причин та умов, що сприяють посяганням на національну безпеку, а також попередження, виявлення та зупинення такої злочинної діяльності й ліквідації її наслідків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. - 1996.— № 30.

2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-УП.// Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014.— № 32. — ст. 1125.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001, редакція від 31.10.2014 Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. - 5-те вид., допов. — Х.: Право, 2013. — Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін., 2013. — 1040 с.

4. Про застосування амністії в Україні. Закон України №1533-УП від 1 жовтня 1996 року. Режим доступу:

http://search.1igazakon.ua4_doc2.nsf/1ink1/Z960392.htm1.